

Παιδιά με χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

Νεφέλη Αργυροπούλου, Δανάη Σωτηροπούλου

Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΠΜΣ Σχολική Ψυχολογία (Κατεύθυνση: Σχολική Ψυχολογία)

ΣΧΨ101-1803: Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία στη Σχολική Κοινότητα

Διδάσκων: Βασίλης Παυλόπουλος

Ιανουάριος 2023

Περίγραμμα Παρουσίασης

- Εννοιολογικοί Προσδιορισμοί
- Παρουσία στα Ελληνικά Σχολεία
- Τρέχουσες Προκλήσεις
- Επίσημη Εκπαιδευτική Πολιτική
- Παρεμβάσεις
- Προτεινόμενες Πρακτικές
- Συμπεράσματα

Εννοιολογικοί Προσδιορισμοί

Φτώχεια

- Πολλαπλές διαστάσεις
- Περιορισμός ευκαιριών σε πολλαπλά επίπεδα, ανεξαρτήτως δυνατοτήτων και ικανοτήτων
- Σύνδεση με φαινόμενα: υποσιτισμός, ανεπαρκής στέγαση, ελλιπής πρόσβαση στην εκπαίδευση και άλλες βασικές υπηρεσίες

Απόλυτη

- Σοβαρή στέρηση βασικών ανθρώπινων αναγκών
- Δεν εξαρτάται μόνο από το εισόδημα αλλά και από την πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες

Σχετική

- Υψηλότερο βιοτικό επίπεδο
- Βιολογικές ανάγκες κοινώς κατοχυρωμένες
- Αδυναμία κάλυψης αναγκών που η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη διαμορφώνουν

Παιδική Ηλικία & Φτώχεια

- Δύο έννοιες **δυναμικές** που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους σε πολλαπλά επίπεδα
- Στέρηση μιας σειράς υλικών αγαθών, κοινωνικής υποστήριξης & υπηρεσιών που θεωρούνται απαραίτητες για τη διασφάλιση της ευημερίας των παιδιών
- Κίνδυνος φτώχειας το 2021 για παιδιά ηλικίας 0-17 ετών (παιδική φτώχεια) → 23,7% (άνοδος κατά 2,8 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2020)
- Η Ελλάδα δεν μπόρεσε να επιτύχει τον στόχο «Ευρώπη 2020» για τη μείωση της παιδικής φτώχειας

Παρουσία στα Ελληνικά σχολεία

Ποσοστό εγγραφών στην υποχρεωτική εκπαίδευση (4-16 ετών, 2019)

→ 98,5% για την πρωτοβάθμια

→ 96,7% για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

- Θετική τάση στις εγγραφές τις προηγούμενες δεκαετίες

Ποσοστό μαθητικών διαρροών (2019)

- Αρκετά χαμηλό (1-2%) για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και το λύκειο
- Υψηλότερο ποσοστό στις μικρότερες τάξεις της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γυμνάσιο) → 4,6%
- Αρκετά υψηλό ποσοστό για τα επαγγελματικά λύκεια → 9%

Τρέχουσες προκλήσεις στα Ελληνικά σχολεία

Αυξημένος
σχολικός
εκφοβισμός

Ευαλωτότητα
σε ασθένειες

Δυσκολία εύρεσης
εργασίας & χαμηλές
οικονομικές απολαβές
στο μέλλον

Προβλήματα
εσωτερίκευσης &
εξωτερίκευσης σε
παιδιά νηπιακής
ηλικίας

Ψυχοσωματικά
συμπτώματα
& ελλιπής
ψυχοσυναισθηματική
ανάπτυξη

Παραπαιδεία & Υψηλά
ποσοστά καταβολής ιδιωτικών
εξόδων (αύξηση στη
δευτεροβάθμια εκπαίδευση) →
Χαμηλές επιδόσεις → Απώλεια
Κινήτρων

Υποσιτισμός

Επίσημη Εκπαιδευτική Πολιτική

- **Κοινωνικός διάλογος** (Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας, 2008)
- Προστασία του δημόσιου χαρακτήρα της εκπαίδευσης
- **Ποιοτικά προσχολικά προγράμματα** (Μεγήρ και συν., 2021):

Άξονες:

- Ενσωμάτωση κοινωνικών & πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων της εκάστοτε περιοχής/ χώρας
- Αξιοποίηση ερευνητικών στοιχείων για τον σχεδιασμό προγραμμάτων
- Αναδιαμόρφωση των προγραμμάτων με βάση τις εμπειρίες των επαγγελματιών
- Διαρκής επιμόρφωση εκπαιδευτικών & παροχή κινήτρων
- Σχεδιασμός **Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη & Μείωση της Φτώχειας** → Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων

“Εγγύηση για το Παιδί”

Προσχολική αγωγή & φροντίδα

- Ισότιμη πρόσβαση & λήψη ειδικών μέτρων για την ενίσχυση της ισότητας των ευκαιριών για τα παιδιά από μειονεκτικό περιβάλλον

Εκπαίδευση & σχολικές δραστηριότητες

- Προσαρμογή των εγκαταστάσεων & του εκπαιδευτικού υλικού για την ανταπόκριση στις ανάγκες των παιδιών σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού

Κατάλληλη Στέγαση

- Εγγύηση κατάλληλης φιλοξενίας για τα άστεγα παιδιά και τις οικογένειές τους

Υγιεινή διατροφή

- Εγγύηση πρόσβασης σε επαρκή και υγιεινή διατροφή σε όλα τα παιδιά

Υγειονομική Περίθαλψη & Υπηρεσίες Υγείας

- Έγκαιρη ανίχνευση & θεραπεία νόσων και αναπτυξιακών προβλημάτων

(Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2022α)

Παρεμβάσεις

- Φροντιστηριακές παρεμβάσεις
- Καλοκαιρινά προγράμματα ανάγνωσης → Στο πλαίσιο της τάξης
→ Στο πλαίσιο του σπιτιού
- Ανατροφοδότηση & παρακολούθηση της προόδου των παιδιών
- Συνεργατική Μάθηση
- Σεμινάρια γονέων & επισκέψεις ειδικών ψυχικής υγείας στα σπίτια των οικογενειών

- Ερευνητικό Πρόγραμμα “Teacher Support Confronting Social Inequalities” (TOCSIN):

- Μελέτη των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης
- Καταγραφή & ανάλυση των δυσκολιών λόγω των κοινωνικών & οικονομικών ανισοτήτων
- Παρουσίαση πρακτικών αντιμετώπισης
- Ηλεκτρονική πλατφόρμα με εκπαιδευτικό υλικό & εργαλεία

Προτεινόμενες καλές πρακτικές

Συνεργασία: Εκπαιδευτικοί - Κράτος - Οικογένειες

Εκπαιδευτικοί

- Σε εγρήγορση, ενημερωμένοι, έχοντας απομακρύνει τις ιδεολογικές τους αντιλήψεις
- Έμφαση στις ανάγκες όλων των παιδιών
- Έμφαση στην ομαδικότητα & τη συνεργασία

Κράτος

- Αναβάθμιση του αναλυτικού προγράμματος προωθώντας την ισότητα, την ισοτιμία & αποκτώντας έναν πολυπολιτισμικό χαρακτήρα

Γονείς

- Ενημέρωση από τους εκπαιδευτικούς
- Ανοιχτή & ανεμπόδιστη επικοινωνία

Προσχολική Εκπαίδευση

Διεύρυνση εύρους ηλικίας (3 αντί 2 έτη)

Διεύρυνση ωραρίου

Ένταξη δωρεάν ή επιδοτούμενων γευμάτων

Σαφείς οδηγίες για την επιλογή παιδιών από τους Δήμους & πλήρης διαφάνεια διαδικασίας

Συλλογή αξιόπιστων πληροφοριών για την αξιολόγηση των αναγκών

Κρατική κάλυψη της φοίτησης σε ιδιωτικά κέντρα προσχολικής φροντίδας

Απλοποίηση γραφειοκρατικών διαδικασιών εγγραφής

Υποχρέωση Δήμων για συγκεκριμένο αριθμό κέντρων προσχολικής φροντίδας

(Unicef, 2021)

Υποχρεωτική Εκπαίδευση (4-16 ετών)

Voucher για σχολικά
είδη & τεχνολογικό
εξοπλισμό

Διάλογος γονέων -
εκπαιδευτικών

Ενσωμάτωση
δραστηριοτήτων για τα
Δικαιώματα των Παιδιών στο
σχολικό πρόγραμμα

Εκστρατείες
ευαισθητοποίησης

Επιμόρφωση εκπαιδευτικών
→ ένταξη & συμπερίληψη
όλων των μαθητών στην
εκπαιδευτική διαδικασία

(Unicef, 2021)

Πολιτικές στήριξης
εισοδήματος
(άμεσα εμβάσματα ή
έκπτωση φόρου)

Ψυχολόγοι &
Κοινωνικοί Λειτουργοί

Κίνητρα στους
εκπαιδευτικούς (π.χ. αύξηση
στις οικονομικές απολαβές)

Συμπεράσματα

- Η συμμετοχή των νέων στην εκπαίδευση είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων
- Προκλήσεις για παιδιά χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου
- Δημόσιος χαρακτήρας εκπαίδευσης
- Απαραίτητη η εφαρμογή πολιτικών:
  - Άμβλυνση κοινωνικών ανισοτήτων
  - Δημιουργία εκπαιδευτικού περιβάλλοντος ίσων ευκαιριών για τα παιδιά
- Συνεργασία: Εκπαιδευτικοί - Κράτος – Οικογένειες

Βιβλιογραφία

Αρτέμη, Α. (2013). Η εκπαίδευση των και την οικογένεια και το σχολείο. *Η συνεργασία οικογένειας και σχολείου σημαντικά θεμέλια για την πρόοδο στην εκπαίδευση των παιδιών.*

Ασκούνη., Ν. (2007). Κοινωνικές ανισότητες στο σχολείο. *ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Dietrichson, J., Bøg, M., Filges, T., & Klint Jørgensen, A.M. (2017). Academic interventions for elementary and middle school students with low socioeconomic status: A systematic review and meta-analysis: A systematic review and meta-analysis. *Review of Educational Research, 87*(2), 243–282. <https://doi.org/10.3102/0034654316687036>

Doliopoulou, E. (2013). Αντιλήψεις νηπίων για την οικονομική κρίση: Μια μελέτη περίπτωσης στην Ελλάδα. *Preschool and Primary Education, 1*(1), 108–129. <https://doi.org/10.12681/ppej.22>

Ελληνική Στατιστική Αρχή (2022). *Δελτίο τύπου. Υλική και κοινωνική στέρηση και συνθήκες διαβίωσης. Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών.* <https://www.statistics.gr/documents/20181/3aa9c91f-cf52-375b-dc0b-6310e09ce5c1>

Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας (2008). *Φτώχεια, εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες.* <http://www.fa3.gr/arthra/31-gsee-education-poverty-levels.htm>

Kim, J. S., & Quinn, D. M. (2013). The effects of summer reading on low-income children's literacy achievement from kindergarten to Grade 8: A meta-analysis of classroom and home interventions. *Review of Educational Research, 83*(3), 386–431. <https://doi.org/10.3102/0034654313483906>

Μεγήρ, Κ., Μακαντάση, Φ., Τερζίδης, Α., Βουρδουμπά, Α.Α., Μπέρτου, Γ., Μπλέσιου, Γ., Καλπογιάννη, Ε., Τζανικιάν, Μ., Τσακίρης, Μ.Ζ., Κουνάρη, Ο., Γερουλάνου, Ε. & Συνανίδου, Ε. (2021). *Το νέο πλαίσιο για την προσχολική αγωγή των παιδιών 0-4 στην Ελλάδα*. <https://paidi.gov.gr/to-neo-plaisio/>

Minujin, A., Delamonica, E., Davidziuk, A., & Gonzalez, E. D. (2006). The definition of child poverty: a discussion of concepts and measurements. *Environment and Urbanization*, 18(2), 481–500. <https://doi.org/10.1177/0956247806069627>

TOCSIN (2023). *TOCSIN - Το πρόγραμμα*. <http://tocsin.uth.gr/>

Ντολιοπούλου, Έ. (2015). Οι επιπτώσεις της φτώχειας γενικότερα και στα παιδιά ειδικότερα και πιθανοί τρόποι παρεμβάσεων για την πρόληψη και τη μείωσή της. *Έρευνα Στην Εκπαίδευση*, 3. <https://doi.org/10.12681/hjre.8849>

Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ (2019). *Ανθρώπινα Δικαιώματα*.

<https://unric.org/el/%ce%b1%ce%bd%ce%b8%cf%81%cf%8e%cf%80%ce%b9%ce%bd%ce%b1-%ce%b4%ce%b9%ce%ba%ce%b1%ce%b9%cf%8e%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1-2/>

Unicef (2021). *Σύνοψη πολιτικής για την εις βάθος ανάλυση της παιδικής φτώχειας*.

<https://www.unicef.org/eca/media/20696/file/Deep%20Dive%20Greece%20-%20Policy%20Brief%20GR.pdf>

United Nations (1995). World summit for social development: The Copenhagen declaration and programme of action. United Nations.

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (2022α). *Εγγύηση για το παιδί*. <https://paidi.gov.gr/thematikes/eggyisi-gia-to-paidi/>

Σας ευχαριστούμε για την προσοχή σας!